

A MOBILITAT UNIVERSITÀRIA: L'ALTRA NOVA IMMIGRACIÓ

Des de fa uns anys, el debat sobre llengua i mobilitat d'estudiants està a l'agenda de tots els fòrums sobre normalització lingüística universitària. I és que cada any les nostres universitats reben milers d'estudiants no catalans, provinents de tot el món. En la immensa majoria de casos es tracta de persones que no tenen cap coneixement de llengua catalana. Per tant, la seva presència provoca sovint que la llengua d'una classe que habitualment es fa en català passi a fer-se en castellà (tot i que en molts casos aquests estudiants tampoc no dominen l'espanyol). Evidentment, això comporta que disminueixi l'oferta de docència universitària en català, un descens que es pot accentuar els anys vinents amb l'entrada en funcionament de l'espai europeu d'educació superior.

El fet diferencial universitari

Les universitats dels Països Catalans disposen d'organismes propis que s'ocupen de fomentar l'ús del català a la institució. S'anomenen genèricament *serveis lingüístics*, però reben fins a nou noms diferents segons la universitat: *Servei Lingüístic* (a la Universitat Rovira i Virgili, la Universitat Oberta de Catalunya, la Universitat Ramon Llull i la Universitat de les Illes Balears), *Servei de Llengües i Terminologia* (a la Universitat Politècnica de Catalunya, la Universitat de Lleida i la Universitat Jaume I de Castelló), *Servei de Llengua Catalana* (a la Universitat de Barcelona), *Gabinet de Llengua Catalana* (a la Universitat Autònoma de Barcelona), *Gabinet Lingüístic* (a la Universitat Pompeu Fabra), *Servei de Llengües Modernes* (a la Universitat de Girona), *Servei de Política Lingüística* (a la Universitat de València), *Secretariat de Promoció del Valencià* (a la Universitat d'Alacant) o *Servei de Normalització Lingüística* (a la Universitat Politècnica de València).

L'existència de serveis lingüístics a totes les universitats de la xarxa Joan Lluís Vives (xarxa que aplega totes les universitats de Catalunya, el País Valencià, les Illes Balears i Andorra) és un signe inequívoc del compromís d'aquestes institucions en la normalització lingüística. Però, al mateix temps, la diversitat de noms és indicativa d'un tret diferencial de la política lingüística universitària, que és alhora una virtut i un defecte: l'autonomia de cada universitat en l'establiment d'objectius i accions de planificació lingüística. Així com cada universitat ha posat un nom diferent al seu servei lingüístic, cada universitat organitza diferentment els seus òrgans de política lingüística (les anomenades *comissions de política lingüística*, que integrades per representants dels diferents col·lectius universitaris tenen la missió de fixar els objectius normalitzadors) i cada universitat du a terme programes propis de normalització lingüística.

Aquesta disgregació (que contrasta, per exemple, amb l'acció d'òrgans com el Consorci per a la Normalització Lingüística, que despleguen i apliquen els mateixos programes arreu del territori català) es neutralitza des de fa molts anys amb una tenaç cooperació interuniversitària. Així, des de 1989 els serveis lingüístics dels Països Catalans fan trobades tècniques anuals, i des de 1994 aquests serveis treballen estretament en projectes compartits en el si de la Comissió de Llengua de l'esmentada xarxa Vives, a més de la coordinació pròpia (molt intensa) de les universitats del Principat.

Així doncs, la virtut del «fet diferencial» universitari és el treball cooperatiu, d'una banda, i la llibertat de plantejar programes específics de cada universitat, que no emanen d'una direcció única. I la no-virtut, per contra, és la dificultat per avançar en les grans decisions estratègiques que afecten totes les universitats. El millor botó de mostra

interc@t

d'aquest problema és, precisament, la manera amb què s'ha encarat durant la dècada dels noranta el requisit de coneixement de català entre el professorat. Les universitats catalanes (ja no parlem de les de tot el domini lingüístic) no es van saber posar d'acord en la forma de desplegar conjuntament aquest requisit, i la Generalitat tampoc no va assumir prou eficaçment el protagonisme polític en aquest terreny. El resultat? Una llei de política lingüística que no resol prou bé aquest aspecte, recursos judicials a les universitats (com el que va patir la Universitat Rovira i Virgili amb el reglament d'ús de la llengua catalana) i el requisit de coneixement encara per resoldre.

Igualment, les vacil·lacions polítiques amb què aquest tombant de segle les universitats encaren el repte de conjugar llengua i mobilitat evidencien la cara i la creu d'aquesta moneda: la cara, la creativitat amb què es donen respostes tècniques a les necessitats sociolingüístiques (creativitat que fins i tot té repercussions positives per al conjunt de la societat catalana, com es veurà); la creu, la dificultat de donar una resposta política eficaç i comuna al repte de la mobilitat.

La cara: les respostes tècniques al repte de la mobilitat

Els serveis lingüístics universitaris ja fa anys que treballen perquè l'augment de la mobilitat no comporti un descens de l'ús del català a la docència. Com es pot comprovar en els escrits que conté aquest monogràfic, les universitats han procurat oferir serveis i productes per promoure la llengua catalana entre els universitaris nous, intenció que sempre ha rebut el suport actiu de l'òrgan tècnic de normalització lingüística del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació (DURSI) de la Generalitat de Catalunya.

Les accions més importants són les que tenen lloc en el camp de la FORMACIÓ: formació presencial feta a mida d'aquest col·lectiu (amb diverses modalitats i enfocaments), i formació virtual perquè aquests estudiants sàpiguen català abans d'arribar (www.intercat.gencat.es). Aquesta formació, que és quantitativament prou important, l'organitza cada universitat d'una manera autònoma (llevat d'alguns projectes compartits), i és finançada per la Generalitat de Catalunya a través del DURSI.

L'altre bloc d'accions se centra en el camp de la PROMOCIÓ: informació sobre la situació sociolingüística universitària als estudiants visitants abans que arribin, festes de benvinguda, difusió gratuïta de productes elaborats *ex professo* per a aquest col·lectiu (guies de conversa universitària català-anglès, català-castellà, etc.), organització d'activitats lúdi-

ques per donar a conèixer la cultura catalana, intercanvis lingüístics amb alumnes catalans, voluntaris lingüístics, etc. Igual com en el cas de la formació, les accions de promoció són organitzades autònomament per cada universitat (que tanmateix cooperen en l'elaboració de productes) i també són finançades pel DURSI.

Formació i promoció són, doncs, les dues potes sobre les quals se sosté l'acolliment lingüístic universitari. Com s'ha dit, l'esforç per donar respostes tècniques al repte de la mobilitat ha generat que en el si de la normalització lingüística universitària sorgissin projectes originals, com el voluntariat lingüístic, que després s'ha estès fora de l'àmbit acadèmic i ha estat adaptat per la Generalitat de Catalunya per acollir la nova immigració, amb el nom de *Voluntaris lingüístics*. Mitjançant aquest projecte (que sorgí d'una iniciativa de Jordi Pujol Nadal, del Gabinet de Llengua Catalana de la UAB), estudiants catalans ajuden voluntàriament a acollir lingüísticament els estudiants nous, ja sigui fent-los de mentors, ja sigui acompanyant-los en activitats culturals i lúdiques, ja sigui donant-los suport de conversa en l'aprenentatge del català. Cada universitat té el seu programa específic de voluntariat lingüístic, amb variacions d'enfocament (i també de nom, és clar), però sempre amb la voluntat de buscar una alternativa a l'estricta formació per aconseguir que els estudiants nous coneguin la situació sociolingüística del país i hi estableixin lligams afectius.

En resum, hi ha una important oferta formativa perquè aquests estudiants que arriben aprenguin català gratuïtament, si volen. I s'elaboren productes i recursos de qualitat, que es distribueixen gratuïtament entre aquests estudiants perquè, també si volen, coneguin la nostra cultura.

La creu: la resposta política i social al repte de la mobilitat

Però és eficaç tot aquest esforç? És a dir, la política lingüística consistent a oferir productes és suficient? Dit d'una altra manera, quin és l'objectiu que ens ha de guiar?: oferir la possibilitat d'aprenentatge de català a aquests estudiants?, o aconseguir que la mobilitat no faci disminuir l'ús del català? Modestament, entenc que caldria anar més cap aquesta segona direcció. En conseqüència, la política lingüística que se segueix és incompleta i ineficaç, perquè no aconsegueix que aquests estudiants no facin canviar la llengua de classe.

Per descomptat, tots els nouvinguts que volen aprendre català ho poden fer gratuïtament, i en general tothom és informat que

el català és la llengua d'aquí i que les classes es fan en català i en castellà. Però ningú no diu als alumnes nouvinguts que la llengua de classe no ha de canviar per la seva presència. Ningú no diu als professors que no abandonin el català perquè aquests estudiants tenen tot de recursos a la seva disposició per entendre'l. I, sobretot, ningú no diu als professors, al personal administratiu i de serveis i als estudiants catalans que utilitzin el català amb els alumnes de mobilitat.

Aquesta és, precisament, la gran creu. El comportament lingüístic majoritari dels catalans (parlar en castellà amb persones que no parlen en català, tot i que el poden entendre) fa que la immensa majoria de membres de la comunitat universitària catalana acullin en castellà els alumnes de mobilitat. A la universitat, la resposta social majoritària al repte de la mobilitat és, igual com passa a la societat en general respecte a la nova immigració, l'acolliment en castellà. Així, la universitat predica el català i practica el castellà.

Davant d'això, l'enfocament actual de la política lingüística universitària, bàsicament productiu (oferir recursos i productes), s'ha de complementar amb mesures de caire regulatiu i promocional. Regulatiu, en el sentit que caldria preveure que la llengua en què s'imparteixen les assignatures no hauria de ser modificada per la presència d'estudiants de mobilitat, i que la llengua d'atenció oral de l'administració universitària a aquest col·lectiu hauria de ser efectivament el català (sempre que es garanteixi la comunicació, és clar). I promocional, perquè a banda d'aquests dos usos oficials que hem descrit, els usos socials i privats de la comunitat universitària vagin també en aquesta direcció.

grÀcies
iniciació al català

Cosa posso fare
per imparare
la lingua
catalana?

Universitat i societat, com dos rius paral·lels

Ens permetem la llicència de citar Màrius Torres per observar que les ànimes lingüístiques de la universitat i la societat corren «com dos rius paral·lels», fent «el mateix camí sota els mateixos cels». I és que, com hem apuntat abans, es poden establir paral·lismes sociolingüístics entre la universitat i la societat. En tots dos casos, la mobilitat de la població té unes conseqüències en l'ús lingüístic, perquè la població que arriba no coneix la llengua catalana. En tots dos casos, el marc legal protegeix l'ús institucional del català però és insuficient per desplegar regulacions que en garanteixin l'ús. En tots dos casos, l'ús social es veu condicionat per uns comportaments lingüístics dels catalans adversos a la llengua pròpia que no permeten convertir-la en llengua necessària i, doncs, en llengua comuna d'acollida. I tam-

bé en tots dos casos la política lingüística es mostra ineficaç per estendre l'ús del català, per un abús de l'estratègia productiva i uns dèficits de les estratègies regulatives i promocionals.

Podem seguir fent paral·lelismes, especialment si analitzem el procés de construcció europea, el futur increment del multilingüisme i la traducció d'aquest increment en la redistribució d'àmbits d'ús per a les llengües. L'ensenyament universitari també viu un procés d'uropeïtzació, gràcies a la creació de l'anomenat espai europeu d'educació superior (EEES). L'EEES comporta, entre altres coses, una reestructuració dels cicles universitaris i un augment de la mobilitat, ja que s'homologaran els ensenyaments perquè un estudiant pugui començar un estudi en un país i acabar-lo en un altre. A la pràctica, les universitats catalanes tindran uns ensenyaments de grau, cursats bàsicament per estudiants catalans, i uns ensenyaments de postgrau, on abundarà l'alumnat no català.

La conseqüència pot ser que el català es mantingui en els estudis de grau, com fins ara, i que en els de postgrau experimenti un fort retrocés a favor de l'anglès i del castellà. En aquest sentit, seria desitjable, d'una banda, que el català fos hegemònic en els estudis de grau i se superessin, doncs, els entrebancs actuals i, d'altra banda, que el multilingüisme fos un valor real en els estudis de postgrau (amb ensenyaments en català, en castellà i en anglès, però també en altres llengües). Això contribuiria a la poliglòtització efectiva

de la comunitat universitària, una comunitat que ja ara necessita l'anglès com a llengua franca de recerca.

Davant nostre, doncs, es presenta el que en llenguatge políticament correcte hom qualifica com a *repte*: el manteniment del català com a llengua majoritària a la docència universitària davant la internacionalització creixent de l'ensenyament superior. Aquest repte té algunes claus: no ens referim només a l'acció tècnica dels serveis lingüístics, que continuaran fent l'estratègia productiva fins a l'extenuació, sinó també a elements positius com el previsible deure de conèixer el català que contingrà el nou estatut (circumstància que, entre altres coses, pot ajudar a consolidar el requisit de coneixements de català entre el professorat) o d'altres d'incerts, com el reconeixement del català a Europa, l'abast real del qual encara desconeixem. El repte, però, també té ombres importants, com la vacil·lació política davant la conveniència d'avançar en altres estratègies complementàries a l'estricta acolliment lingüístic.

La universitat, com la societat, ha de decidir com vol viure el multilingüisme: si amb el català o amb el castellà com a pal de paller de les altres llengües. Si optem pel català, no estem fent del tot bé les coses. Però, tenim clar què volem?

JORDI DE BOFARULL

Servei Lingüístic de la
Universitat Rovira i Virgili